

leyaltat» (p. 171.13). — 2 JCor. va anotar a la Vall d'Ebo (Comarca de Dénia), 1963, «la Cova del Balde: [es diu així] perquè es tanca *kasi* amb balda: a l'entrada està molt estret», i a Alfàs a la mateixa zona: «s'ha menjat *kázi* mil duros». — 3 La reducció de *kua* > *ka*- és normal per ser *quasi* usat ben sovint com a mot proclític. — 4 Per semblants raons l'ús de *quasi bé* fou combatut per JRuyra en una nota publicada en «La Revista» (30-VIII-1916), en O. C., pp. 855-6.

QUÀSSIA, arbre (*Quassia amara*), del llatí modern botànic *quassia*, nom inventat per Linneu en memòria de Quassy, embruixador de Surinam que va descobrir les propietats d'aquesta planta. □ 1.ª doc.: Lab. 1888.

Quatern, quaternari, quaternat, quaternitat, V. quatre

QUATRE, del ll. QUATTUOR id. □ 1.ª doc.: orígens de l'idioma (doc. de 1211 etc.).

En algun text antic tardà apareix escrit *cotre* com en el document de 1436 «--- *cotra* perles grosses ---» (Miret, *TemplersH*, 568) i en el de 1543 de St. Hilari de Sacalm «--- *cotra* anys ---» (*BABL* I, 398): són exemples antics de la pronúncia, avui rústica i considerada molt ruda, que es dona en alguna zona nord del dialecte oriental, que redueix la *uá* tònica darrera *k* i *g* a *o* oberta, dient *còtre* per *quatre*, *còrt* per *quart*, *gòrda* per *guarda*. D'altra banda, en síl·laba àtona la reducció de *ua* en *o* rera *k* és corrent en tots els dialectes.²

Per a la fraseologia i locucions, veg. *AlcM* (s. v. *quatre*). Hi afegirem aquesta documentació: l'expressió *més de quatre* 'molts' com en l'exemple del *DAG*. «*més de quatre* hi han pres mal», ja en Belv. 1805; *a quatre peus* en el *Tirant* (*DAG*.); *posar-se de quates* 'posar-se en les mans i peus en terra' (*DFgra.*), *córrer de quates* 'córrer molt ràpidament' (id.), que de fet trobem com *sortir de quates* en el mall. L. Villalonga: «Un estol guaità a la porta del saló xisclant i demanant caramels. —Anau —digué el senyor sense obrir els ulls— anau a baix i que us donin vi ranci. En sentir això *sortiren de quates*» (*Bearn*, p. 271): JCor. (1964) registra a Alfés (Segrià) *donar els quatre cavalls* (a un condemnat) 'esquarterar-lo'.³

DERIV.: *Quatrè*, *-ena*, ant. i rar, 'quart' [Llull]; però normalment s'ha dit i es diu *vint-i-quatrè*: «los pintes de draps vintens e *vint e quatrems*» (a. 1148). *Quatre*na 'mesura d'oli igual a quatre quartans' (*BDC* x, 124). *Quatrer* 'joc de cartes de «soló» en què es té quatre cartes de cada coll': localitzat a Bna. per *DAG*, que inclou el refrany «*joc quatrer* tira 'l al carrer»; segons *AlcM* es diu a Manresa de 'majoral o administrador d'una confraria'. *Quatre*ta 'conjunt de quatre persones o coses' (*DFa*.); *fer quatre*ta 'fer un aplec d'amics o de familiars per a conversar', usat per RCaselles i algun altre escriptor modern (*AlcM*); notem a més l'ordinació de 1610 que diu «que los oficials de la Ciutat ni de la taula pogan ésser clets en vuytenas

ni *quatre*tas» (Bruniquer, *Rúbr.* III, 111); antigament va designar, en efecte, 'conjunt de quatre persones encarregades d'alguna missió o dependència administrativa': «juraren y hoiren sentència de excomunicació los de la *quatre*ta del Rational y altres elegits» (1584, *Man. Ardots* v, 392); «los senyors de la *quatre*ta de forments» (doc. de S. XVII, *DAG*.); 'panet equivalent a la quarta part d'un pa ordinari', usual a Val. (MGadea, *Dicc.*), usat pel castellanenc P. Tirado (*AlcM*).⁴ *Quatri* 'caruatge lleuger de dues rodes, en el qual caben només quatre persones' (donat a Mall. per *AlcM*).

Quart, *-ta* [«--- en *quart* grau ---» (Llull, *Merav.*), «la *quarta* [hac nom] dona Blancha» (Pere III, *Cròn.*, cap. 27); el sintagma *si quart* equivalent a «ell i tres més» en la *Cròn.* de Muntaner: «ordonà aquell dia deu cavallers que escun anàs *si quart*» (cap. 89, II, 66.4); també en el *Fill de Senescal* (*NCl.* XLVIII, 153.30);⁵ com a subst. m. designant 'un impost consistent en la quarta part d'un producte', en un document del S. XII: «--- los molins de la Corit e les joves ('parelles de bous') e'ls *quarts* a més inpignorà per cl. sol.» (Russell-Gebbett, *Med. Cat. Ling. Texts*, pàgina 82.17); també en doc. de 1359 (*AlcM*); 'quarta part d'una unça', en doc. de 1430 «--- pesa 20 onzes, tres *quarts* e mig» (*DAG*.); 'quarta part d'una hora': «la dita Issa Xalabina, continuant ab aquest seu fillastre Jacob Xalabín tant e tant fort, que no podia estar i *quart* d'ora que aquest no li fos denant» (*Jacob Xalab.*, *NCl.*, 53.1); «Vn *quart*: quadrans horae» (*Th. Pu.*, 1575, p. 337); *quart d'arena*, una mena de relloge d'arena (en text del S. XVI?, *DAG*.); 'moneda equivalent a un quart d'una altra', a. 1395 (*AlcM*); 'quart d'una fulla', a. 1539: «altre libre de *quart* en forma de *quart* o octau»; segons el *DAG*. es diria a Andorra del 'territori comú al poble i a la seva parròquia' i de 'cada un dels districtes en què es divideixen les parròquies';⁶ a Mallorca i a Menorca es diu d'una 'mena de pedra de construcció de 5 cm. de gruix' (*AlcM*); exemple en Arx. Ll. Salvador II, 307); *quart creixent* o *minvant* (de lluna), en Lab. 1840 (escriu *menguant*); per a la fraseologia i altres accepcions, veg. *AlcM*, però notem a més la locució popular molt usada en el Principat: *quart i ajuda*; s'empra sobretot en els jocs de nois en què participen dos grups oposants, i amb el crit de «quart i ajuda!» es demana, en un punt específic en el desenrotllament del joc, l'ajuda d'alguns dins el mateix grup o d'altre. MVayreda la concretitza com a substantiu en el passatge següent: «aquesta partida ja és fallida! ne jugarem un'altra en la que caldrà que hi posis el teu *quart* y *ajuda*» (*Punyalada*, 4.ª ed., p. 118); és possible que s'hagi aplicat a un cert joc com ho fa suposar el següent text de Pons i Massaveu: «Compareixia luego 'l xicot del manyà, l'aficionat a tombar vessinas, a jugar a "*quart* y *ajuda*" ---» (*La colla*, p. 18). En tot cas, s'ha tornat part del llenguatge general en locucions verbals com *demanar quart* i *ajuda* (a algú), *donar* o *prometre quart* i *ajuda*.⁵ Notem, a més, la locució *part* o *quart* que sembla relacionada amb l'anterior tal com s'esbrina d'aquest pasatge de Genís i Aguilar: «magnífica ocasió de viurer